

de Uitdienstbode

PERIODIEK VOOR DE LEDEN VAN DE KRING UVA-SENIOREN VAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

LEZING PAUL DE BEER, VOX-POP, 20 MAART 2024

♦ Henriette Ritter

Generatie Z: zijn zij anders dan wij?

Paul de Beer

Woensdag 20 maart was een mooie dag voor de senioren van onze kring: niet alleen begon op die dag de lente, maar wij woonden ook in het zo langzamerhand vertrouwde gebouw Vox-Pop op het BG-terrein, een mooie voordracht bij van Paul de Beer. Ruim voordat de lezing begon was de zaal al aardig gevuld met nieuwsgierige senioren, die wel eens wilden weten waar zij als babyboomers nu precies stonden ten opzichte van de generatie die het hoe langer hoe meer voor het zeggen krijgt, de generatie Z. Daar weet Paul de Beer als bijzonder hoogleraar Arbeidsverhoudingen op de Henri Polak leerstoel aan onze universiteit, en directeur van het Wetenschappelijk Bureau voor de Vakbeweging, alles van. Er wordt nog wat gerommeld op het podium met apparatuur, maar dan neemt Kees Piena de microfoon, die het tot zijn (en onze) opluchting doet, om ons allen welkom te heten, de spreker te introduceren en hem alras het woord te geven.

Nadat De Beer heeft aangegeven dat de lezing is gebaseerd op een onderzoek dat is gefinancierd door de Goldschmeding Foundation (deze instelling was nieuwsgierig naar de opvattingen en waardering van werk door de jaren heen), geeft de spreker aan dat wij zijn verhaal mogen onderbreken wanneer wij daartoe behoefte voelen. Althans als het gaat om niet al te ingewikkelde vragen. Moeilijke vragen kunnen wij aan het einde van zijn lezing stellen, hoewel De Beer hoopt dat wij die dan weer vergeten zijn. Deze opmerking schept meteen een ontspannen sfeer,

een sfeer die goed aansluit bij het eerste beeld van de powerpointpresentatie, twee cartoons die op ludieke wijze het hoofdthema van de voordracht illustreren: hoe zien de twee generaties, de babyboomers, die langzamerhand van de werkvloer verdwijnen, en de aanstormende generatie Z elkaar? Hoe groot is het verschil tussen die twee generaties?

Tot welke generatie behoort men?

Om te beginnen moeten de vier naoorlogse generaties worden gedefinieerd (de babyboomers, de generaties X, Y en Z) waarbij De Beer aangeeft vooral de eerste en de laatste groepen onder de loep te nemen. Maar de afbakening van de verschillende generaties roept al vragen op bij het publiek. Een aantal toehoorders, die tijdens de Tweede Wereldoorlog geboren zijn, willen weten of zij zich nog als babyboomer mogen beschouwen. Er sprak een zekere verbazing uit hun vraag. Kennelijk hadden zij zich altijd bij die generatie gerekend, maar de babyboom kwam toch echt na de oorlog. De vraag rijst wat dan de periodieke afbakening van een generatie is. Men moet ervan uitgaan, legt De Beer uit, dat in principe een generatie zo'n vijftien jaar beslaat, maar dat geldt wat hem betreft weer niet helemaal voor de babyboomers. In 1964 is de pil geïntroduceerd en dat heeft zo'n belangrijke verandering in mentaliteit teweeggebracht, dat men daar de grens kan leggen tussen de generaties. Ook al zijn er wetenschappers die een andere mening zijn toegedaan, De Beer gaat er

Verslag van de lezing van Paul de Beer <i>door Henriette Ritter</i>	1
Margot las Cicero's <i>Over de ouderdom</i> <i>door Margot Taal</i>	2
Excursie naar het Stadsarchief <i>door Agnes Schreiner & Odile Szomoru</i>	4
Mededeling van het bestuur	5
Het getal <i>door Bea Krenn</i>	6
UvA Erfgoed <i>door Marian Schilder</i>	6
Studentenprotesten <i>door Menno Polak</i>	9
Herlevend verleden <i>door Duco Hezemans</i>	10
Een prettig gesprek <i>door Henriette Ritter</i>	11
Fotorubriek <i>door John Kleinen</i>	14
Verslag van de lezing van Anne Baker <i>door Agnes Schreiner</i>	15
Verslag van het concert van het Sweelinckorkest <i>door Willem F. Korthals Altes</i>	16
Van de redactie <i>door Jan Simons</i>	18
UvA-nieuws/Colofon/Agenda	18

in zijn onderzoek vanuit dat diegenen die tussen 1946 en 1964 zijn geboren tot de generatie van de babyboomers behoren, wat maakt dat de spreker zelf zich nog net bij die groep kan rekenen. Toch is het allemaal ingewikkelder. Want als je verschillen aantreft tussen generaties, moet je je afvragen of die bepaald worden door de generaties, of door andere factoren zoals leeftijd of liever gezegd, levensfase en periodeverschil. Voor Karl Mannheim bestaat een generatie uit mensen die in dezelfde periode volwassen worden. Rond je twintigste is de periode waarin je definitief wordt gevormd. De muziek bijvoorbeeld waarmee je in die periode in aanraking bent gekomen, draag je je hele leven met je mee. Er zijn ook andere stempels dan de muziek die een generatie kunnen bepalen: de generatie Z bijvoorbeeld, die De Beer situeert tussen 1995 en 2010, is gemarkeerd door de financiële crisis, maar ook door Harry Potter.

‘Generatie Z, gemarkeerd door de financiële crisis, maar ook door Harry Potter’

Clichés over verschillen

Na deze inleidende gegevens is het tijd voor de presentatie van het onderzoek zelf, waarin wordt bekeken welke werkaspecten babyboomers enerzijds en nieuwkomers die deel uitmaken van de generatie Z anderzijds, belangrijk vinden. De clichés over verschillen tussen jongeren en ouderen zijn van

Rangorde van belang van werkaspecten

	babyboom	generatie X	generatie Y	generatie Z
1	Inhoudelijk leuk werk	Inhoudelijk leuk werk	Inhoudelijk leuk werk	Inhoudelijk leuk werk
2	Prettige mensen	Prettige mensen	Prettige mensen	Trots op werk
3	Trots op werk	Trots op werk	Trots op werk	Prettige mensen
4	Ruimte voor initiatief	Zelf beslissen	Goed loon/ salaris	Goed loon/ salaris
5	Zelf beslissen	Goed loon/ salaris	Ruimte voor initiatief	Ontplooien
6	Werkzekerheid	Ruimte voor initiatief	Ontplooien	Werkzekerheid
7	Goed loon/ salaris	Werkzekerheid	Zelf beslissen	Ruimte voor initiatief
8	Mensen helpen	Ontplooien	Werkzekerheid	Mensen helpen
9	Ontplooien	Mensen helpen	Mensen helpen	Nuttig voor de samenleving
10	Niet te veel druk	Nuttig voor de samenleving	Nuttig voor de samenleving	Zelf beslissen
11	Nuttig voor de samenleving	Niet te veel druk	Niet te veel druk	Niet te veel druk
12	Oplossen van problemen	Oplossen van problemen	Oplossen van problemen	Oplossen van problemen

alle tijden, maar duiden vaak niet op generatieverschillen. Toch zijn die er wel degelijk. Om de aard van die verschillen aan te geven kreeg het publiek een hele serie kleurrijke overzichtelijke statistieken voorgeschoteld. Zo betoogde De Beer dat de babyboomers goed voor zichzelf zorgen. Zij gaan niet zomaar mee in collectieve besluiten en belangen. Als protestgeneratie komen zij op voor hun eigen belangen en laten het duidelijk merken als zij het ergens niet mee eens zijn. Voor de generatie Z moet het werk aansluiten bij hun persoonlijke drijfveren en identiteit. Deze jongeren zijn op zoek naar uitdagingen en prikkels. Zij zoeken een werk-omgeving die respect toont en erkenning biedt, en waarin zij zich voortdurend kunnen blijven ontwikkelen. De jongste generatie op de arbeidsmarkt vindt ontplooiing dus belangrijk, maar voor hen is een goed salaris nog belangrijker. De Beer trof duidelijke verschillen tussen de generaties aan. Als die gegevens werden gecorrigeerd voor invloeden van levensfase of periode, bleven die verschillen, tot zijn eigen verwondering, niet groot maar wel significant. Generatie Z blijkt nog steeds meer

belang te hechten aan ontplooiing en vooral aan salaris, maar minder aan autonomie dan oudere generaties. Het is alleen nog onzeker of deze verschillen blijven bestaan als de generatie Z zelf ouder wordt. Na deze conclusie werden door de babyboomers in de zaal de gebruikelijke kritische vragen gesteld. Zo was een toehoorder van mening dat de spreker in zijn onderzoek te weinig differentieerde binnen de generaties. Er werd geen rekening gehouden met het verschil tussen hoog- en laagopgeleiden of met het genderverschil. Een andere toehoorder merkte op dat jongeren in organisaties werken die anders zijn georganiseerd dan vroeger. En weer een senior vroeg zich af of de ‘baan voor het leven’, zoals dat vroeger toch vaak voorkwam, nog in zwang was. Naar aanleiding van al deze opmerkingen en vragen ontstond er een levendige discussie waarvan de uitkomst niet eenduidig of definitief was. De komst van de bitterballen maakte een einde aan deze levendige uitwisseling van standpunten en ideeën, die overigens nog in kleine groepjes tijdens de borrel werd voortgezet. ■

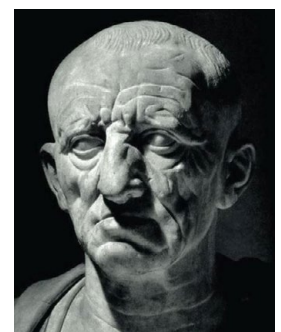

MARGOT LAS CICERO'S OVER DE OUDERDOM

◆ Margot Taal

Een trouwe lezer van *de Uitdienstbode* vond Epicurus' uitspraak in mijn laatste stukje letterlijk een doodoener: “De dood gaat ons niet aan. Zolang wij er zijn, is de dood er niet, en wanneer de dood er is, zijn wij er niet meer.” De klassieken hebben ons meer over dood en ouderdom te bieden, meende hij, en iets beters. Ik moest Cicero er maar eens op nalezen, in *Cato Maior. De Senectute (Cato de Oudere. Over de ouderdom)*.

Cicero was 63 toen hij de verhandeling schreef. Als zegsman van zijn ideeën voert hij een 84-jarige Cato de Oudere op. Dat is de hoofdpersoon. De vijftig jaar jongere Scipio en Laelius vragen deze Cato: “Hoe komt het toch dat u uw leeftijd met zoveel verve draagt?” Al gaat het om een heel andere tijd dan de onze, ik was benieuwd wat Cicero de oude man daarop laat zeggen. De Cato die Cicero opvoert, baseert zich niet op systematisch onderzoek, laat staan op ►

Cato de Oudere, maker Patricio Tolonia

wetenschap. Evenmin schuwt hij zichzelf en willekeurig wie als illustratie op te voeren van zijn beweringen. In het 'gefingeerde vraaggesprek van eeuwen terug' stelt Cato ouderen zelf verantwoordelijk voor de kwaliteit van hun leven. Genetische uitrusting, verwoestende ziekten, of die van Alzheimer komen er niet in voor. Dat laat ik maar voor wat het is. Ik wil het antwoord weten dat Cicero zijn Cato in de mond legt: hoe benadert de oude Cato-figuur de ouderdom zo positief?

Winst en verlies

Hem overkomt niet veel anders dan alle andere ouderen. Ook zijn fysieke krachten nemen af, maar hij zegt er niet om te malen. Cato heeft weinig op met mensen die over zulke zaken mopperen, ze als verlies ervaren en zich erdoor laten belemmeren. Zo geeft hij ene Minos uit Kreta een veeg uit de pan als die over zijn iele, slappe bovenarmen en de teloorgang van zijn bi- en triceps klaagt. Als die man het vroeger enkel van zijn kracht moest hebben, vindt Cato, dan was het respect dat hij ooit oogstte niet zijn eigen verdienste, maar die van zijn spiermassa. Die man was bovendien altijd al aan het klagen. Maar afgezien daarvan, net als bij andere ouderen is ook Cato's lust en zinnelijkheid afgenomen. Voor elke oudere vindt hij dat eerder een zegen dan gemis. Van al dat najagen van genot komt volgens hem maar weinig goeds terecht. In de politiek leidt het tot hoogverraad, heulen met de vijand en omwentelingen van de staat. In het persoonlijk leven gaat het gepaard met overmaat en overdaad, ontucht en overspel. Achteraf beschouwd zou men al op jonge leeftijd maar beter kunnen afzien van de streling van het ego en kortstondig zinnelijk genot. Aldus Cato.

Niet dat ouderen niet van spijs en drank kunnen genieten, zegt hij. Dat kunnen ze wel degelijk, maar alleen met mate. Voor Cato is matigheid niet per se kenmerkend voor de ouderdom. Hijzelf ging zich ook vroeger, zegt hij, nooit aan overmaat te buiten. Als jongere al lunchte en dineerde hij bijna altijd met vrienden. En dronk of at hij nooit zozeer om het genot van het voedsel en de drank, maar vanwege zijn gezelschap. Ook nu, als oude man, streeft hij ernaar te midden van goede bekenden te eten en het glas te heffen. Van het weinige dat hem nog smaakt, geniet hij des te meer bij een goed gesprek en gezamenlijk plezier. De inname is bijzaak.

Levensfasen

Net als zoveel ouderen neemt Cato ook niet meer volledig deel aan het arbeidsproces. Ook daar heeft hij weinig moeite mee. Al laat hij alle inspannende, lichamelijke klussen aan jongere mensen over, nog altijd voelt hij zich als stuurman op een schip. Hij wijst op talrijke consuls, senatoren en staatslieden die op hoge leeftijd eerbiedwaardige posities vervullen. Cato is zelf ook vast van plan zijn consulaire taken lang te blijven vervullen. Daarom oefent hij dagelijks zijn geheugen, studeert hij en werkt hij aan zijn lichamelijke conditie. Zo zullen zijn kennis en inzichten blijven toenemen. Met zo'n levenswijze zal men volgens hem de wijze raad van ouderen, waar jongeren als Scipio en Laelius om vragen, nog lang kunnen gebruiken.

Tegenover veranderingen waar menigeen voor vreest, neemt Cato een laconieke houding aan. Die stoelt op zijn uitgangspunt dat we met een natuurverschijnsel te maken hebben. Het is onzin om je daarvan als willoos slachtoffer op te stellen, vindt hij. Alsof Moeder Natuur je alle autonomie uit handen slaat en je beklagenswaardig maakt en zielig. Zo zit het niet. In het dagelijks leven stelt men zich op dat soort verschijnselen in. Tegen noodweer, kou en hitte, beschermt men zich, maakt zijn huis ertegen bestand, past zijn kleding aan en stelt zich er zo min mogelijk aan bloot. Zo ook doet Cato wat hem te doen staat bij elk verschijnsel van Moeder Natuur. Zijn afnemende spierkracht, geringere eet- en drinklust zijn nu eenmaal onontkoombaar. Zijn humeur laat hij er niet door bederven. Ook vroeger al was hij een optimist. Hij concentreert zich op wat hij nog wel kan doen en blijven doen.

'Ook een optimist ben je voor het leven'

Continuïteit

Lees ik in Cato's redevoering heel andere inzichten dan ik eerder opdeed? Meer en beter?

In elk geval benadrukt Cato ons denkvermogen, kennis en inzicht. En de adviezen die daarop berusten. Als lezer, herken ik er de 'wijsheid' in die vaak met ouderdom geassocieerd wordt. En die heden ten dage voornamelijk lijkt te gelden op terreinen die weinig aan de tijdgeest onderhevig zijn. Ook benadrukt Cato de continuïteit in ieders leven, de kenmerken waarin ouderen zich niet van jongeren onderscheiden. Eens een mopperaar, altijd een mopperaar, meent hij. En ook een optimist ben je voor het leven. Cato's positieve omgang met de ouderdom, door Scipio en Laelius bewonderd, lijkt daarop te berusten.

Ook goede gewoonten, zoals matigheid, zouden volgens Cato een leven lang meegaan. In tegenstelling tot een opgewekt of knorrig karakter staan die, lijkt me, sterker onder invloed van opvoeding dan aanleg. In elk geval moet men volgens Cato deze zich al op jonge leeftijd eigen maken. Later gedraagt men zich er dan als vanzelfsprekend naar.

Ten slotte

Ten slotte de onherroepelijke nadering van de dood. Ook Cato heeft daar zo zijn gedachten over. Nu eens denkt hij dat dan elke vonk zal doven, elke beleving en ervaring zal verdwijnen. Dan weer verheugt hij zich op een hiernamaals waarin hij zijn geliefde, overleden zoon ontmoeten zal. Dat Cato zich er niet op wil vastleggen, doet aan de verguisde Epicurus denken. Stel dat ik het bij het verkeerde eind heb, oreert Cato, en het hiernamaals blijkt niet te bestaan? Ach, meent hij, als ik daarom uitgelachen word, dan merk ik het niet meer. ■

Verzamelen is iets anders dan archiveren

Bij de aankondiging van de voorjaarsexcursie naar het Stadsarchief kwam iemand met de vraag of het veel anders zou worden dan de vorige keer. Zo niet, dan stelde de vraagsteller zijn eventuele plaats met alle liefde ter beschikking. Een antwoord viel op voorhand natuurlijk niet te geven. Maar na het bezoek is dat dankzij het verslag van de zomerexcursie 2013 natuurlijk wel te doen. Het verslag van wijlen Frans Willemsen valt terug te lezen in het archief van *de Uitdienstbode*, te vinden op de webpagina van de AUV. Het betreft het [tweede nummer](#) van de eerste jaargang.

De ijzeren kluis

De rondleiding in en rond het honderd meter lange en zeven verdiepingen hoge gebouw De Bazel was deze keer even interessant maar weinig anders dan die van ruim tien jaar geleden. We lezen bij Frans ook wat wij te horen kregen over de architect van het bankgebouw, Karel de Bazel, zijn theosofie, zijn moeite met het inpassen van de Italiaanse zaal. Deze bestuurskamer werd een vreemde eend in de bijt van het beoogde *Gesamtkunstwerk* met zijn van top tot teen meeontworpen techniek, meubilair en bureauartikelen. Bij Frans lezen we eveneens wat we te horen kregen over de heren van het bankwezen, de koningen Willem I, II, III en prins Bernhard. Net als Frans stonden we stil bij de klok met het kogelgat, veroorzaakt door de nazikogel die het uur aangaf dat De Bazel ontruimd moest zijn. Misschien werden de pijnpunten van het koloniale

‘De IJzeren Kapel staat nu te pronken in de ijzeren kluis van het bankwezen’

verleden tien jaar terug evengoed door de rondleiders aangesneden, maar wij zijn er wellicht nu meer op gespist. We schamen ons voor de generaals Coen, Daendels en Van Heutsz, de suikerplantage-eigenaren en het gebruik van de ingevaren onbezoldigde Nederlands-Indische houtsnijders. In het verslag van 2013 vinden we niets over kelderverdiepingen, terwijl de afdaling naar deze contreien ons brengt naar het oudste archief, namelijk de charterkast. De kast die ooit hoog in een nis van de Oude Kerk was geborgen, en daarom wel de IJzeren Kapel werd genoemd, staat nu te pronken in de ijzeren kluis van het bankwezen.

Archiefwezen

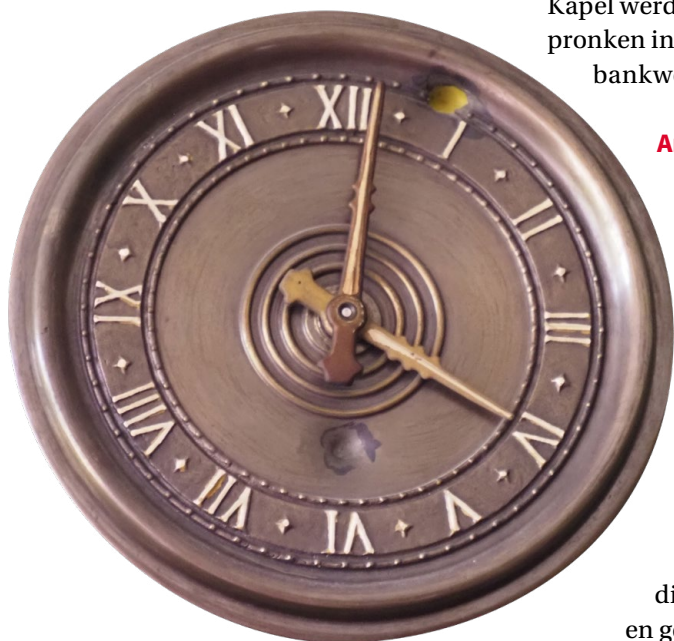
Harmen Snel, senior medewerker van het Stadsarchief, had ons in zijn introductie al verteld dat we tijdens de rondleiding in de kluis oog in oog zouden komen te staan met het eerste archiefstuk, het tolprivilege verleend in 1275 door Floris V. Belangrijke stukken die als bewijzen dienen voor rechten, plichten en geldvorderingen werden door de mensen, de instellingen en

organisaties zelf met enige zorg en zo veilig mogelijk opgeborgen. Aan archiefvorming doet dus eigenlijk iedereen. Dat de gemeente zijn boekhouding bewaart om het een en ander te kunnen aantonen is de grondslag voor het gemeentearchief. In 1848 werd een gemeentearchivaris aangesteld om het goed, geordend en toegankelijk te maken. Met de Archiefwet is het archiveren verplicht en moet de gemeente het eigen archief na twintig jaar overbrengen naar een openbaar archief i.c. het Stadsarchief.

Wat voor de gemeente geldt, geldt ook voor de Universiteit van Amsterdam. De meeste mensen aan de UvA gaan ervan uit dat er gearchiveerd werd en wordt. Maar een inspectie in 2000 wees uit dat dit ver te zoeken was. Het college van bestuur vroeg Menno Polak om deze klus te klaren. Polak, historicus en archivaris en nu lid van onze kring, wist smakelijk te vertellen over wat hij toen aantrof. “Het was de tijd dat de UvA nog gehuisvest was in meer dan honderd gebouwen, allemaal natuurlijk met kelders, zolders en onduidelijke (opslag)ruimtes. En overall kon archief staan. Maar hoe kom je erachter waar je moet zijn? (...) Meestal stonden de ruimtes waar archief bewaard werd, vol met oud meubilair, kapotte koffiemachines, niet meer gebruikte asbakken en dozen met oude publicaties.” Het archiefproject bestreek de periode van 1877, het geboortjaar van de UvA als universiteit, tot 1997, toen de Wet Modernisering van het Universitair Bestuur, de MUB, werd ingevoerd. Vijf jaar liep het project en in 2007 (het zoveelste universitair lustrumjaar) werd het afgesloten en overgedragen. Drie en een halve kilometer verzameld papier was teruggebracht tot zevenhonderdvijftig meter.

Verzamelen

Wat we vooral leerden van beide inleiders Snel en Polak, is dat een archief wordt aangelegd om als bewijs te kunnen dienen en niet – wat velen

De klok met het kogelgat en kennelijk een misshot

misschien aannemen – om te verzamelen. Verzamelen is iets anders dan archiveren. Polak: “Als iemand een verzameling aanlegt van interessante documenten, dan is elk document interessant. Archieven komen tot stand wegens hun functie, niet om hun inhoud. Archivalia zijn dus niet allemaal stuk voor stuk leuk of interessant. Zij ontleen hun belang aan hun context. Zij zijn niet onderhevig aan de subjectieve keuze van de verzamelaar. Zij zijn een relatief objectieve neerslag van het werk van een organisatie.” Ook moeten we niet denken dat deze objectieve weerslag van een organisatie als de UvA in een kamer of kelder te aanschouwen is. Wegens ruimtegebrek is men, zo legt Snel uit, overgegaan op ‘formaatberging’. De stukken worden niet op nummer en niet op herkomst geplaatst, maar op grootte. In Amsterdam-Noord is een hulpdepot met alleen dozen van één bepaalde maat. Voor de UvA geldt nog de bijzonderheid dat de oudere archiefstukken bij het Stadsarchief thuishoren en de latere archivalia officieel bij het Noord-Hollands Archief. Dit heeft alles te maken met de omzetting van gemeentelijke naar rijksuniversiteit in 1961, maar de ‘rijksstukken’ zijn formeel uitgeleend aan het Stadsarchief, zo vertelt Polak.

Harmen Snel en Menno Polak

Nieuwe groepen

Het stadsarchief archiveert *voor* zijn bevolking, maar ook archiveert het de stukken *over* zijn bevolking. Denk maar aan het beheer van het archief van het Bevolkingsregister, van kerkelijke archieven met de doop-, huwelijks- en overlijdensregisters, van familiearchieven van burgemeesters en ‘de oude chique van Amsterdam’, aan dat van (bier)bedrijven en (sport) clubs. Er is een archief van affiches van de krakerswereld. Snel doet de suggestie om te denken aan het aanbieden van archieven. Hopelijk ook door de wereld van nieuwe groepen en organisaties. Het witte-mannenbolwerk moet nodig worden opengebrouwen. “De argwaan over wat het Stadsarchief met een archief doet, moet weg. Het Stadsarchief doet er

namelijk niets mee, het zorgt dat het niet verloren gaat voor de toekomst.”

Anders dan vorige keer

Dat het verschil tussen verzamelen en archiveren werd benadrukt en dat het Stadsarchief een oproep liet uitgaan om te helpen met het verzamelen van archieven leest men niet met zoveel woorden terug in het verslag van 2013. Dat maakt ons verslag anders dan het vorige. Maar daarmee is niet gezegd dat het bezoek aan het Stadsarchief en de aandacht voor het UvA-Archief daarbij daadwerkelijk anders was. Wat wel objectief vast te stellen valt, is dat bij het eerdere bezoek de deelnemers een high tea aangeboden kregen, terwijl wij op een borrel met bitterballen werden getrakteerd. ■

MEDEDELING VAN HET BESTUUR

Vorig jaar augustus hebben we een excursie naar de Artisbibliotheek en Het Groot Museum georganiseerd. Het was een uitermate geslaagde bijeenkomst, mede door de presentatie van conservator Hans Mulder in de bibliotheek. Tijdens zijn voordracht heeft hij gesproken over de plannen voor een tentoonstelling in het Allard Pierson met de werktitel ‘Natuur onder druk’. Hij vroeg de aanwezigen daarbij nadrukkelijk om input voor deze tentoonstelling (zie het verslag in [de Uitdienstbode, 11, nr. 3](#)). Omdat maar de helft van alle aanmelders aan die excursie kon deelnemen, heeft het bestuur onderzocht of wij een excursie met een bezoek aan genoemde tentoonstelling zouden kunnen combineren. Helaas is dat niet mogelijk gebleken, mede omdat de tentoonstelling later geopend wordt dan aanvankelijk de bedoeling was. De [tentoonstelling](#) staat nu op het programma van het Allard Pierson voor 30 augustus 2024 tot 26 januari 2025. De tentoonstelling gaat vergezeld van een [boek](#), dat inmiddels al is verschenen met schitterende afbeeldingen uit de Artisbibliotheek.

Ook dit jaar organiseert het bestuur een excursie in augustus. Die is gepland voor dinsdag 27 augustus 2024. Maar aangezien we nog in gesprek zijn over de precieze invulling is een en ander onder voorbehoud en kunnen we op dit moment zelfs niets zeggen over de inhoud. En om het helemaal geheimzinnig te maken, ook voor de door ons geplande voordracht op 18 september zijn we nog in overleg en daarbij is de datum ook onder voorbehoud. Uiteraard krijgt u voor beide bijeenkomsten op tijd een uitnodiging waarmee u zich kunt aanmelden. Inmiddels staan de voordrachten van 16 oktober (Lucia Talamini onder andere over slaap en gezondheid) en 20 november (Geert ten Dam over haar bestuursperiode) wel vast, evenals onze jaarlijkse kerstlunch op 18 december van dit jaar. Het bestuur rekent zoals altijd op een goede opkomst voor alle bijeenkomsten.

Namens het bestuur van de Kring UvA-senioren,
Kees Piena, voorzitter

52 (: 4 = 13)

Bij het getal 52 zullen velen denken aan het aantal weken in een jaar, dat te verdelen is in vier kwartalen van dertien weken. Maar ik denk tegenwoordig eerder aan bridge, een kaartspel met 52 kaarten, aan schoppen, harten, ruiten, klaver, aan vier spelers met elk dertien kaarten in de hand. En na het bieden één hand open op tafel.

Ik heb leren bridgen direct tijdens mijn (eerste) aanstelling aan de UvA als promovenda Biochemie op het voormalig B.C.P. Janseninstituut, waaraan Marian Schilder in het vorige nummer nog refereerde. Het was gevestigd aan de Plantage Muidergracht 12, gebouw REC-M. Daar werd namelijk in de lunchpauze regelmatig bridge gespeeld. Destijds, in mijn jaren 1985-1989, werd vooral het zogenaamde Acol-biedsysteem gebruikt. Dit systeem werd ontwikkeld in een bridgeclub gevestigd in Acol Road, Londen. Nu ik sinds kort met pensioen ben, heb ik het bridgen (bij mij in de buurt) weer opgepakt.

Naast reguliere bridgeclubs, bestaan er inmiddels veel kleine bridgeclubs binnen de verschillende Amsterdamse Stadsdorpen (een stadsdorp is een initiatief *van en voor* bewoners met als doel het goede nabuurschap in de eigen buurt te bevorderen). Zelf bridge ik bij Stadsdorp Westerpark en recent nam ik deel aan een bridgedrive bij het Amsterdamse Stadsdorp Vondel. Bij beide clubs is de gemiddelde leeftijd hoog; er zijn zelfs spelers van 80 jaar en ouder. Misschien is het een stereotypering, maar bridge lijkt meer gespeeld te worden door ouderen. Voor

ouderen is het belang van gezond eten, regelmatig bewegen en sociaal contact algemeen bekend. Maar uit (hersenen)onderzoek wordt steeds duidelijker dat het voor ouderen ook belangrijk is om nieuwe dingen te blijven leren, zoals bijvoorbeeld een vreemde taal. Voor mij was het oppakken van bridgen bijna letterlijk het leren van een nieuwe taal, want inmiddels is er een ander biedsysteem in zwang: 5-kaart hoog. Ik moest dus in de leer.

Kortom, het bridgespel leren is uitdagend. Goed voor de hersenen, aangezien dit concentratie, logica, geheugen en vooruitdenken vereist en bovendien nuttig voor het sociale contact. Belangrijk bij bridge is vooral het vertrouwen in de samenwerking met de bridgepartner. Paren krijgen nogal eens onenigheid. Helemaal als zij om te winnen geheime codes met elkaar afgesproken hebben en het niet goed voor hen uitpakt. De onenigheid is nog pijnlijker als het bridgepaar ook nog eens een echtpaar is, zoals in het verhaal 'M'n liefje, m'n duifje' uit het gelijknamige boek van Roald Dahl uit de jaren zestig. Een echtpaar dat daarin een strek wil uithalen met hun gasten, blijkt zelf bedrogen te worden.

Bij het bridgen op de UvA speelde ook mijn promotor, professor B.F. van Gelder, soms mee. Hij had een sterke voorkeur voor het bod 3 Sans-Atout (SA, zonder troefkleur, het beste bod bij een evenwichtige verdeling van de kleuren). Aan zijn opvatting denk nog wel eens als ik 3 Sans-Atout bied en uitspeel bij het bridgen. ■

Professoren en de Historische Tentoonstelling Amsterdam in 1876

Al zeker vanaf 2019 is de Gemeente Amsterdam bezig met de voorbereiding van festiviteiten voor het 750-jarig bestaan van Amsterdam in 2025. Hoe anders ging dat honderdvijftig jaar geleden: minder media, minder planmatig, minder groots en in ieder geval niet direct op initiatief van de gemeente. Het zeshonderdjarige bestaan werd opgeluisterd met een grote historische tentoonstelling. Bijzonder daaraan was dat deze pas in 1876 openging, dus een jaar later dan het eigenlijke jubeljaar, maar ook dat ze gehouden werd in zalen van het

'Oûmannenhuis', in het huidige spraakgebruik de Oudemanhuispoort. Het idee voor deze tentoonstelling kwam op in het voorjaar van 1875 binnen het bestuur van het Paleis van Volksvlijt, spoedig gevolgd door het inzicht dat een opening in het najaar van 1875, zeshonderd jaar na de verkrijging van het tolprivilege in 1275, niet haalbaar was. Maar er was geen enkele twijfel over dat de tentoonstelling moest worden gehouden: "Alsof er scherper prikkel en krachtige opwekking voor volks- en burgerzin denkbaar ware dan de herinnering aan een

verleden, zooals onze vaderen, de helden der vaderlandsche, dit is niet zelden de Amsterdamsche geschiedenis, ons dit hebben nagelaten." Ter wille van het draagvlak werd ervoor gezorgd dat de regeling van de tentoonstelling door Burgemeester en Wethouders werd bekrachtigd.

Nadagen van het Athenaeum

In 1876 werd ook de Wet op het Hoger Onderwijs aangenomen, met als gevolg dat het Amsterdamse Athenaeum Illustre kon worden omgevormd tot Universiteit van Amsterdam

en er universitaire examens konden worden afgelegd met ingang van het nieuwe academisch en oprichtingsjaar in oktober 1877. Maar in 1875-76 liep het Athenaeum op zijn laatste benen en het zou nog een paar jaar duren voordat de Oudemanhuispoort in gebruik zou worden genomen als hét universiteitsgebouw. Was er van het kwakkelende Athenaeum betrokkenheid te verwachten bij de organisatie van deze tentoonstelling over de geschiedenis van Amsterdam? Belangrijk besluit van het organiserend comité was dat het bureau van de tentoonstellingscommissie, bestaand uit 53 'prominente Amsterdammers', werd gevestigd in – jawel! – het gebouw van het Athenaeum. Daar werd ook vergaderd, veelal op zaterdag. “De conciërge van het Athenaeum heb ik reeds gewaarschuwd”, valt bij een zo'n voorstel tot vergadering te lezen. Het Athenaeum was toen gevestigd in de Garnalendoelen op het Singel, nu deel van de Universiteitsbibliotheek.

Hooggeleerde bijdragen

De opzet van de tentoonstelling in elf zogenaamde 'Afdelingen' (hieronder soms thema's genoemd) was geïnspireerd op *Amsterdam, in zyne opkomst, aanwas, geschiedenissen*, van stads-historicus Jan Wagenaar, dat in delen tussen 1762 en 1768 was verschenen. Elk thema werd verzorgd door een clubje mannen (bijna nergens is een vrouw te bekennen, niet in de organisatie en nauwelijks in de tentoonstelling). Het eerste thema was 'Plattegronden en kaarten', het tweede 'Regeering', dan volgen het 'Rechts- en Krijgswezen', en als vijfde 'Kerk en Kerkwezen'. Hiervoor werd professor W. Moll verantwoordelijk, samen met kapelaan L. Gompertz. Moll was hoogleraar Godgeleerdheid en Kerkelijke Geschiedenis van 1846 tot 1877. Bij de uitwerking van het achtste thema, gewijd aan 'Onderwijs en wetenschappen', was het Athenaeum volop vertegenwoordigd. Naast W.J. Hofdijk, gewezen onderwijzer, dichter en schrijver en lid van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten (vanaf 1852) en het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap, bestond het team uit N.J.B. Kappeyne van de Coppello, die in 1877 tot buitengewoon hoogleraar Pedagogiek aan de Universiteit van Amsterdam zou worden benoemd, A.H. Israëls, vanaf 1867 lector De encyclopedie, de hodegetiek (inleiding), de hygiëne en de geschiedenis der geneeskunst, J.W. Gunning, vanaf 1864 hoogleraar Chemie en farmacie, en als meest prominente J.W.R. Tilanus, in die tijd hoogleraar Heelkunde. De laatste zou tevens een van de belangrijke particuliere bruikleengevers worden. Als institutioneel bruik-

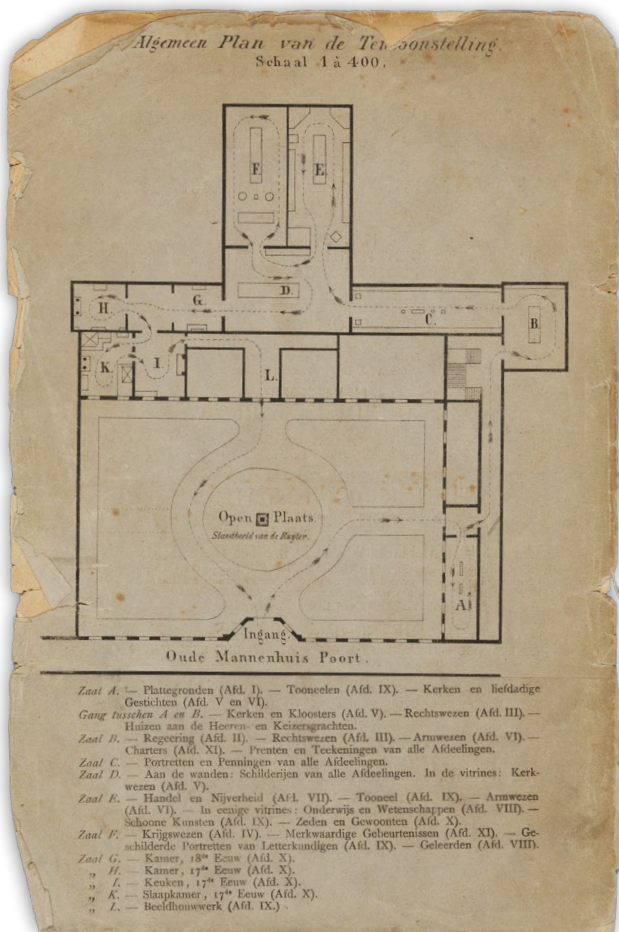

Portrettengalerij in zaal C, met portretten uit alle afdelingen. Foto Pieter Oosterhuis (1876). Collectie Rijksmuseum

leengever liet het Athenaeum zich ook niet onbetuigd. De curatoren van het Athenaeum waren, volgens een schrijven aan de secretaris van de Historische Tentoonstelling op 15 januari

'4309 genummerde voorwerpen van 257 bruikleengevers'

1876, door Burgemeester en Wethouders – de burgemeester was qualitate qua president-curator van het Athenaeum – gemachtigd om stukken voor de tentoonstelling in bruikleen te geven. In de catalogus van de Historische Tentoonstelling van Amsterdam is precies na te gaan wat er is uitgeleend: vrijwel alle – hoofdzakelijk geschilderde – portretten van hoogleraren. Deze werden gepresenteerd op de afdeling 'Regeering', de afdeling 'Kerk en Kerkwezen' (een portret van Van Nuys Klinkenberg en van Lubbert Geritszn) en de afdeling 'Schone kunsten'. Voor de afdeling 'Onderwijs en wetenschappen' ging het om de por- ►

Plattegrond van de Historische Tentoonstelling Amsterdam in de Oudemanhuispoort. Litho (1876). Collectie Rijksmuseum

tretten van Barlaeus, Vossius, Francius, Johannes Burmannus, Petrus Burmannus Secundus, Walraven, Cras, Bonn, Wijttenbach, Van Swinden, Schultens, Wilmet, D.J. van Lennep, Ruysch en Roëll. Voor de afdeling ‘Schone kunsten’ leende het Athenaeum verder portretten uit van P.C. Hooft, Johannes Antonides van der Goes en Nieuwland.

In de catalogus van de tentoonstelling komen – het kan niet anders – onvolkomenheden voor. *De anatomische les van Dr. Sebastiaan Egbertsz* wordt als een bruikleen van het Athenaeum omschreven. Maar het is tamelijk verrassend om te ontdekken dat het schilderij, kennelijk gezien werd als behorend tot het Athenaeumgebouw, waar het destijds hing. Maar het was eigendom van de stad. Het Athenaeum is bij mijn weten ook nooit eigenaar geweest van de marmeren buste van Nicolaas Tulp – ooit curator van het Athenaeum – vervaardigd door de beroemde beeldhouwer Quellijn; dit beeld zou volgens een krantenartikel hebben staan verstoffend op de zolder van het Athenaeum. Na enig speurwerk blijkt dat het marmeren exemplaar behoort tot de Collectie Six, een terracotta uitvoering tot de collectie van het Amsterdam Museum en een witgeschilderd afgietsel tot de collectie van de Universiteit van Amsterdam.

Ook de Stadsbibliotheek, verbonden aan het Athenaeum maar toen gevestigd op Herengracht 40, vlakbij de Brouwersgracht heeft werken in bruikleen gegeven: het ging naast twee alba amicorum van Ruysch om een paar zeventiende-eeuwse handschriften van P.C. Hooft en een handschrift van de taalkundige Lambert ten Kate. Ook de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen ging middels een brief van secretaris C.J. Matthes akkoord met het bruikleenverzoek. Matthes was sinds 1847 aan het Athenaeum verbonden als hoogleraar in de Wis- en natuurkunde. Ondanks zijn kwakkelend bestaan gaf het Athenaeum met zijn hoogleraren dus acte de présence waar het kon.

Overigens valt het aantal uitleeningen van het Athenaeum en de aanverwante Stadsbibliotheek in het niet bij het onwaarschijnlijk hoge aantal van 4309 genummerde voorwerpen van 257 bruikleengevers. De organisatie van de tentoonstelling (die liep van 16 mei tot 15 oktober) moet een onwaarschijnlijk complexe operatie geweest zijn.

Oudemanhuispoort

In het oorspronkelijke plan stond het Paleis voor Volksvlijt als tentoonstellingslocatie aangemerkt. Maar het groepje mannen dat daadwerkelijk op zoek moest, onder wie architect P.J.H. Cuypers – duidelijk een drukbezet man, aan wie meermaals moest worden gevraagd om met de facturen van timmerman, schilder en behanger af te komen, en die in hetzelfde jaar de opdracht verwierf om het Rijksmuseum te bouwen en later het Centraal Station – stak op het hoogst mogelijke in en zette het ‘oude stadhuis’, dat wil zeggen het Paleis op de Dam, op de eerste plaats, en ‘subsidiar’ het Oudemannenhuis. Het Paleis voor Volksvlijt (een populair gebouw voor concerten en tentoonstellingen, op het terrein dat tegenwoordig bekend staat als Sportpark Parkschouwburg, achter het Wertheimpark), respectievelijk derde en vierde mogelijkheid, werden niet eens bezocht. Maar voor het Paleis op de Dam had de koning via een verzoek van Burgemeester en Wethouders toestemming moeten geven. Zover kwam het niet. In een schrijven van B en W van 18 november 1875 valt te lezen dat een aantal zalen van de Oudemanhuispoort kosteloos kon worden gebruikt, op voorwaarde dat aan deze zalen generlei nadeel zou worden toegebracht, en dat deze vier weken na het sluiten van de tentoonstelling weer zouden zijn ontruimd. Belangrijkste gebruikers van het gebouw waren toen nog het Museum Van de Hoop en de Rijksacademie van Beeldende Kunst.

Zeventiende-eeuwse stijlkamer, ontworpen door P.J.H. Cuypers. Foto Pieter Oosterhuis (1876). Collectie Rijksmuseum

De tentoonstelling was uitermate succesvol. Belangrijke trekpleisters waren de vier historische stijlkamers, voor de inrichting waarvan Cuypers verantwoordelijk was. Na een verbouwing zou de Universiteit van Amsterdam de Oudemanhuispoort in 1880 als hoofdgebouw betrekken. Is er universitaire inbreng voorzien bij de herdenking van het 750-jarig bestaan van Amsterdam? Jazeker! Volgens de gemeentelijke website voor het 750-jarig bestaan van Amsterdam zullen universiteiten – dus misschien nog wel meer instellingen dan de UvA en de VU – worden betrokken bij de organisatie van een zogenaamde ‘Toekomst Tiendaagse’.

Met dank aan Ellinoor Bergvelt en Norbert van den Berg. ■

Belangrijkste bronnen

Stadsarchief Amsterdam, Archief van de Commissie voor de Historische Tentoonstelling,

Meijer Jr., D.C. & P.H. Witkamp (1876), *Catalogus der Historische Tentoonstelling 1876*

Studentenprotest, tegen wie?

Menno Polak

Ik zou wel een stukje willen schrijven over de protesten tegen de oorlog van Israël in Gaza. Maar kan je, zeker met mijn achternaam, dezer dagen daar nog een mening over verkondigen zonder je eerst uitgebreid te moeten verantwoorden? Moet je niet eerst het optreden van Israël in de scherpste bewoordingen afkeuren; moet je er niet eerst op wijzen dat de mensenrechten natuurlijk niet mogen worden vertrapt, dat het internationaal recht natuurlijk moet worden geëerbiedigd (en dat Israël dat niet doet)? Moet je echt eerst vaststellen dat joden en Israël niet met elkaar samenvallen, dat anti-Israël niet per definitie antisemitisch is (al kan je dat ook niet per definitie uitsluiten)? Is het echt noodzakelijk om te zeggen dat een achternaam niets zegt over iemands relatie tot het jodendom of Israël?

Mag ik toch mezelf even citeren, toen ik op 29 mei op de radio het bericht hoorde dat Saudi-Arabië Israël had veroordeeld en opgeroepen de oorlog te staken? "GOT-SPE!" Ik schaam me er ook voor natuurlijk dat ik de laatste maanden bij het zien van de zoveelste gruwelijke reportage uit Gaza wel eens gedacht heb: met de Oeigoeren en de Rohingyas gaat het tegenwoordig zeker prima. En in Zuid-Soedan of Jemen, is daar alles oké? Ik weet het: dat is whataboutisme en het is geen rechtvaardiging voor barbarij, door wie ook gepleegd.

In vergelijking met deze oorlog betekent het natuurlijk niets dat het antisemitisme in Nederland schijnt toe te nemen. Maar bij de bestrijding van dat antisemitisme worden 'joden' en 'joodse studenten', goedbedoeld maar ondoordacht, toch steeds met Israëlische barbarij in verband gebracht.

O ja, ik ging schrijven over studentenprotesten, over de machteloze, morele verontwaardiging van de studentenprotesten. Die morele verontwaardiging mag terecht zijn, zij is vooral machteloos: werkelijke invloed op de oorlog in Gaza zal zij niet hebben. Het worden studentenprotesten genoemd omdat ze zich tegen het bestuur van de universiteit richten. Waarom eigenlijk? Heeft het College van Bestuur dan wel invloed op de oorlog? Of is het omdat de universiteit niet meer is dan de dichtstbijzijnde autoriteit, onmiddellijk gevolgd door de burgemeester? En het bestuur? Het bestuur zal die morele verontwaardiging wel delen, maar moet plotseling een positie bepalen in een kwestie die ver buiten zijn competentie ligt. De oorlog gaat op de campus beslecht worden! De oorlog? Nee, de proxy-oorlog. De strijd die wij onderling aangaan omdat wij met onze opwinding

Foto UVA-website

'De oorlog gaat op de campus beslecht worden!'

ergens heen moeten. Ook als dat ten koste gaat van de universiteit, van wetenschappelijke samenwerking, van goede verhoudingen binnen de universiteit. En, ach ja, van het meubilair. Misschien zijn we gewoon een beetje laat. De internationale gemeenschap heeft toegekeken hoe langzamerhand aan beide kanten de extremisten het voor het zeggen kregen.

Op 14 mei publiceerde de *NRC* een opiniestuk over de studentenprotesten (Ernesto Herrera Fuentealba, 'Studentenacties staan aan de juiste kant van de geschiedenis'). Over de boosheid, over boycots, over vroegere studentenacties tegen de oorlog in Vietnam, tegen de apartheid in Zuid-Afrika en nu tegen de Gaza-oorlog. Die stonden allemaal, meende de auteur, "aan de juiste kant van de geschiedenis". Mij liepen de rillingen over de rug: de 'juiste' kant van de geschiedenis? Hoe bepaal je dat? Wat betekent dat eigenlijk? Zouden de miljoenen slachtoffers van de Rode Khmer in Cambodja gelukkig gestorven zijn, afgeslacht als ze werden aan wat wij toen dachten dat de 'juiste kant van de geschiedenis' was? ■

Herlevend verleden

Na de lezing op woensdag 10 april jl. van Menno Polak over het archiefproject bij de UvA kwamen Menno en ik bij de aansluitende borrel nog eens terug op hoe wij in die tijd samengewerkt hebben om de archieven van de toen net opgeheven Faculteit Scheikunde boven tafel te krijgen.

Vele jaren was ik aan de UvA in verschillende functies bij de bètawetenschappen werkzaam. Voor mij was dit archiveren nieuw, vooral verbaasde mij de aard van de stukken waar door Menno om gevraagd werd. Ik had weliswaar wat ervaring met de externe accountants van KPMG: hun komst werd van tevoren aangekondigd. Meestal kwamen zij met z'n tweeën, vroegen naar stukken die zij wilden inzien en trokken zich in een kamertje terug. Aan het eind van de dag gaven zij de stukken, zonder commentaar, terug en vertrokken weer. Soms kreeg je later van het CvB, vermoedelijk op advies van de Afdeling Concern Control, te horen wat niet klopte of anders moest. In mijn ogen meestal de bekende spijkers op laag water. Menno ging heel anders te werk: hij wist duidelijk te maken wat hij belangrijk vond en wat niet. Wel bleek dat zaken die wij tegenkwamen en die niet meteen gekwalificeerd konden worden als vallend onder de Archiefwet, vaak een kijkje gaven in het roerige verleden en daar ook kleur aan gaven.

Een van die zaken kan ik mij nog levendig herinneren. Er kwamen vergeelde schriftjes tevoorschijn uit ongeveer midden jaren zestig van de vorige eeuw. Ze bleken de handgeschreven notulen te bevatten van het bestuur van de (oude) Faculteit Wiskunde en Natuurwetenschappen. De verslagen van meerdere vergaderingen handelden over conflicten met wetenschappers bij Geologie en scheikunde. Ik meende zo iets al eens eerder ergens gelezen te hebben. Een soort déjà vu. En daarna viel bij mij het kwartje. Toen ik in januari 1976 als één van de twee eerste personeelsconsulenten in dienst trad en ingewerkt werd in het Maagdenhuis, kreeg ik van het hoofd van de personeelsadministratie een beduidende, zoveelste-handspocket: *De*

koekoek in de klok van Judicus Versteegen (Querido, 1969), met de woorden: "Duco, lees maar eens in wat voor wespennesten je hier terecht kan komen!"

Het bleek een sleutelroman, die al gauw in tweede druk verscheen. Voorin had iemand een lijstje geplakt met de echte namen van zowat alle voorkomende personages. Ook zat op de achterkant van het boek een krantenknipsel dat vermeldde dat het boek goed verkocht onder het personeel van de (toenmalige) Subfaculteit Scheikunde. Echter, vanwege de levendige uitwisseling van de 'who is who'-lijstjes onder studenten werd het boek – vermoedelijk onder druk van het universiteitsbestuur – uit de handel genomen.

Komend uit de goed geoliede en transparante organisatie van Koninklijke Bijenkorf en Beheer, zeiden dit boek, de personen en de geschetste problematiek mij niets. Met de lezing van die vergeelde notulen uit het verleden 34 jaar later en met de kennis die ik inmiddels over het reilen en zeilen van de universitaire organisatie had opgedaan, kwamen de in de roman beschreven personeelsproblemen als gevolg van de ernstig beschadigde onderlinge verhoudingen onder de wetenschappers mij nu bekend voor. Eigenlijk constateerde ik: niets nieuws onder de zon. Wat destijds bij lezing van het boek bij mij enigszins hilarisch en overdreven overkwam, bleek in het echt zo gegaan te zijn. En sterker nog: tijdens mijn dienstverband speelde dit soort problematiek overal binnen de UvA nog steeds. Volgens mij illustreert dit voorval het belang van 'niet alles weggooien'.

Voor mij is het onderwerp 'archieven', ondanks de glasheldere uiteenzetting

van Menno, toch ingewikkeld. Er werd in het verleden en waarschijnlijk wordt er nog steeds wat af-vergaderd en overlegd, waarvan verslagen of notulen worden gemaakt. Commissies werden met verschillende doelen ingesteld, bijvoorbeeld voor de aanschaf van dure apparatuur. Bij mijn indiensttreding bijvoorbeeld trof ik bij Natuurkundig Laboratorium twee personeelscommissies aan; één voor wetenschappelijk personeel en één voor het technisch- en administratief personeel. Later, toen alle faculteiten voorzien waren van personeelsconsulenten ontstond een personeelsconsulentenoverleg (PCO) dat bijna iedere maandagochtend bijeenkwam. Per faculteit werden ook sociaal-medische teams (SMT) ingesteld, bestaande uit de bedrijfsarts, de bedrijfsmaatschappelijk werker en de personeelsconsulent. Al deze commissies produceerden notulen waarin de genomen beslissingen en afspraken werden vastgelegd en die soms leidden tot een beslissing door of namens het CvB. Vraag voor mij is dan: moet je de hele vastgelegde voorgeschiedenis van de beslissing door of namens het bevoegd gezag ook bewaren? Ja, dus. Gelukkig was Menno daar heel stellig in.

Menno's opmerking in zijn voordracht dat de scheikundigen hun archieven goed op orde hadden, vervulde mij met een zekere trots achteraf. ■

Een gevarieerd leven in Frankrijk, Noord-Afrika, de VS en Amstelveen

Verwachtingsvol en nieuwsgierig zat ik in de sneltram op weg naar mijn interview. Tijdens het seniorenuitje in De Bazel (waarvan in dit nummer een mooi verslag te lezen is) liep ik Yvonne Jacob tegen het lijf. Ik kende haar nog uit de tijd dat wij beiden bij de afdeling Frans werkten, ik als docent en zij als medewerker op het secretariaat. Tijdens de borrel haalden wij herinneringen op; vroeger tijden herrezen, maar ik besepte ook dat ik eigenlijk niet zoveel van haar wist. Reden voor mij om te vragen of ik haar mocht interviewen voor *de Uitdienstbode*. "Oh, wat leuk. Dat wordt dan mijn derde interview binnen een jaar! Ik word nog eens beroemd," was haar enthousiaste reactie. Wij maakten een afspraak voor een van de volgende nummers. En zo kwam het dat ik op een tamelijk zonnige zondagmiddag op weg was naar Amstelveen. Met mijn GPS in de hand liep ik door de bijna verlaten groene lanen naar de eengezinswoning waar Yvonne woont. Ik werd binnengelaten in de huiskamer, waar nog wat peuterspeelgoed rondslingerde. Op een plank in de boekenkast stond een foto met een trots lachende Yvonne die twee identieke kleine jongetjes in haar armen hield, die ook nog eens sprekend op haar leken. "Ja, ik kreeg onverwacht de tweeling op bezoek omdat hun moeder ziek is. Laten wij in de tuin gaan zitten. Wij zullen vandaag niet zoveel last hebben van overvliegende vliegtuigen." Wij installeerden ons met thee en koekjes onder de pergola, en gingen van start.

Je hebt net als ik een Franse opvoeding gehad. Hoe kwam dat?

"Mijn vader was een Franstalige Belg en werkte bij de KLM. Toen mijn moeder zwanger van mij was, kreeg hij een baan in Parijs, op het KLM-kantoor dat was gevestigd op de Avenue de l'Opéra. Mijn moeder wilde in Amstelveen de bevaling afwachten om zich daarna samen met mij bij mijn vader te voegen. Dat was in 1952. Wij woonden in Ermont, een klein plaatsje dat vijftien kilometer buiten Parijs lag en tegenwoordig door de hoofdstad is opgeslokt."

Je volgde dus vanaf je prille jeugd het Franse onderwijs?

"Ja. In die tijd konden kinderen vanaf 4 jaar al naar school. Op die leeftijd ging ik naar de nonnenschool in Sannois, een plaatsje in de buurt van Ermont. Net als de Franse kinderen in de klas leerde ik tijdens de lessen 'Géographie' het een en ander over Nederland. Zo hoorde ik tot mijn verbazing dat 'en Hollandse' alle groente in water gekookt werd; alle Hollanders protestants waren en dat zij fanatiek hun stoepen veegden."

De gebruikelijke clichés over Nederland, zoals op hun beurt de Nederlanders die hadden over de Fransen.

"Daar stond tegenover dat je op de Franse basisschool in die tijd erg gedegen onderwijs kreeg in grammatica, in rekenen, in biologie. En in alles wat met Frankrijk en de Franse cultuur te maken had, zoals letterkunde en geschiedenis."

En na de basisschool? Ging je toen naar de middelbare school in Ermont?

"Toen ik 13 jaar was, ging mijn vader in Tripoli werken. Daar kwam ik op een school terecht waar ik 's ochtends Italiaans onderwijs kreeg en 's middags Italiaanse taalles volgde."

Was het niet een politiek onrustige tijd in Libië toen je daar woonde?

"Nou en of. Het was de periode vlak voordat Khadafi aan de macht kwam en het rommelde al behoorlijk in het land. De bevolking had het vooral gemunt op westerlingen, meer in het bijzonder Amerikanen. Dat hebben wij van dichtbij meegemaakt. Uitgerekend toen mijn vader op zakenreis was, verslechterde de situatie in Tripoli. Ali, een van onze bedienden, drong erop aan dat wij de stad zouden verlaten. Op het platteland zouden wij door zijn familie worden opgevangen en veilig zijn. Wij zijn toen in de auto, mijn moeder achter het stuur, mijn zusje en ik zwaar gesluierd op de achterbank, Tripoli uit gevlucht. Ook bij de familie van Ali werden er veiligheidsmaatregelen getroffen: zo sliepen alle vrouwen in één kamer die werd bewaakt door een van de manlijke leden van de familie. Ik meen mij te herinneren dat hij, om huis en haard te verdedigen, was uitgerust met een zwaard."

Ik neem aan dat jullie niet blijvend zijn teruggekeerd naar Tripoli.

“Nee. Mijn vader kreeg een aanstelling in Tunesië. Daar was alles vredig. Ik ging weer naar een Franse school; deed veel aan sport waar ik erg goed in was (ik heb heel wat medailles voor de school binnengehaald) en ik haalde er in 1969 mijn ‘baccalauréat’ met als hoofdvakken wiskunde en economie.”

Een periode werd afgesloten.

“Ja, en wat mij erg opvalt nu ik eraan terugdenk, is dat die toch zo belangrijke middelbareschoolfase zo geruisloos werd afgesloten. De vlag werd niet uitgestoken en er werden geen zinderende eindexamenfeesten gehouden, zoals dat tegenwoordig in Nederland de gewoonte is. Het behalen van je eindexamen werd toen als iets vanzelfsprekends beschouwd.”

Het gezin verhuisde naar Casablanca. Yvonne ging nog even mee maar het werd tijd voor haar om aan de toekomst te denken. Zij wilde naar Nederland, maar aan een universitaire studie of een beroepsopleiding was zij nog niet toe. Zij was pas 17 jaar en om te wennen aan de Nederlandse manier van leven, koos zij voor een zogenaamd diaconaal jaar in een ziekenhuis: dat leverde haar wat zakgeld op en kost en inwoning in het zusterhuis.

En ben je na dat tussenjaar, met een universitaire studie begonnen?

“Daarna heb ik een opleiding gedaan aan de Analisten-school in Leiden. Dat was een mbo-opleiding maar ik had geen flauw benul van niveaus. Ik ging werken op een laboratorium van de Gemeentewaterleidingen van de regio Amsterdam. Daarna heb ik, getipt door mijn vriend, die in de grafische sector werkte, gesolliciteerd bij het grafische laboratorium van TNO. Daar ben ik aangenomen op mijn talenkennis. Het was mijn taak om handleidingen te vertalen en op beurzen te tolken.”

Ik begin toch wel erg nieuwsgierig te worden hoe je aan de UvA bent terechtgekomen.

“Wel, het bedrijf ging failliet; ik werd ontslagen en kreeg wat geld mee. Ik was intussen 28 jaar en besloot Frans te gaan studeren aan de UvA en na een jaar ben ik overstapt naar Europese Studies.”

Het TNO-bedrijf dat failliet was gegaan had een gedeeltelijke doorstart gemaakt. Yvonne werd daar weer aangenomen en toen het bedrijf, tegen het einde van haar studie, naar de Verenigde Staten uitbreidde, ging zij daarheen.

“Ik heb daar twee jaar gewerkt en heel veel gereisd door Amerika en Canada. Ik ging naar papier- en inktfabrieken om instructie te geven hoe je met de proefapparatuur moest werken, die ons bedrijf verkocht.”

‘Omdat mijn contract niet verlengd werd vanwege mijn zwangerschap’

Waarom ben je weer teruggegaan na twee jaar?

“Mijn vriend woonde in Nederland en ik wilde zo langzamerhand wel aan een gezin beginnen. Wij zijn gaan samenwonen in Amstelveen en ik kreeg weer een baan bij TNO in Delft waar ik deze keer werd belast met de organisatie van de ISO-keuringen voor bedrijven (zoals AKZO, Philips, gemeentelijke waterleidingbedrijven). Ik moest in heel Nederland specialisten zoeken die gezamenlijk gedurende een aantal dagen keuringen konden doen. Die klus heeft überhaupt nogal wat voeten in de aarde, maar helemaal in 1990, toen er nog geen email was!”

Hoelang heb je dat volgehouden?

“Een jaar. Niet omdat ik het werk niet leuk vond, maar omdat mijn contract niet verlengd werd vanwege mijn zwangerschap. Ik had trouwens een verschrikkelijke baas, dus erg rouwig was ik daar niet om. Ik ben toen bij de PvdA-afdeling van Amstelveen terechtgekomen en fractie-assistent geworden. Een baan die ik in de avonduren kon doen en daarom goed te combineren was met mijn gezinsleven.”

Een baan die je op het lijf geschreven was, gezien je organisatorische talent.

“Zeker! Mijn werkzaamheden bestonden onder andere uit het maken van de notulen en het opmaken van het partijblad; ik ben ook kortstondig raadslid geweest, om iemand te vervangen.”

Ambieerde je het niet om langere tijd raadslid te zijn?

“Nee, ik ben niet zo goed in het nemen van beslissingen. Er zijn veel standpunten waar wel iets voor te zeggen is, waardoor ik het moeilijk vind om dan een knoop door te hakken. Ik heb mij wel met heel veel plezier beziggehouden met de internationale contacten van de gemeente. Ik organiseerde uitwisselingen tussen scholieren en ik werkte mee aan internationaal overleg over speciale thema's. Vrijwilligerswerk bijvoorbeeld: hoe was dat geregeld in diverse landen van Europa? Of de praktische problemen die komen kijken bij het aanleggen van fietspaden, waar de Britten met name erg in geïnteresseerd waren. Met een aantal Europese steden onderhielden wij bijzondere, vriendschappelijke banden. Zo was Amstelveen gekoppeld aan Berlijn-Tempelhof, Boedapest en de Engelse stad Woking. Ik denk dat ik aan dit organisatorische werk mijn baan bij de UvA te danken heb.” ►

Je kwam toch begin deze eeuw bij Frans werken, als ik mij goed herinner?

“In 2004, ja. Eerst was dat het secretariaat van Frans en Spaans, maar dat werd naarmate er meer bezuinigd werd steeds omvangrijker: wij kregen er Arabisch bij; toen Hebreeuws, en later Scandinavisch en Slavisch. Naast het secretariaat werd ik aangesteld bij de examencommissie.”

‘Wij kregen er Arabisch bij; toen Hebreeuws, en later Scandinavisch en Slavisch’

En toen ging je met pensioen?

Ja, in 2018, tegen wil en dank. Maar via het uitzendbureau heb ik er gelukkig nog twee jaar aan vast kunnen plakken, omdat er niet zo gauw een geschikte kandidaat te vinden was om de opengevallen plek die ik achterliet, te bezetten.”

En wat doe je nu? Want ik kan mij niet voorstellen dat zo’n actieve vrouw als jij bent opeens met haar handen over elkaar gaat zitten. Ik herinner mij uit de tijd dat we nog bij Frans werkten, dat je een bepaald soort Afrikaanse trommel bespeelde.

“Djembé en later ook balafoon. Ik ben gefascineerd door de bijzondere ritmiek van de Afrikaanse muziek die ik nu al vanaf 2004 beoefen. Mijn dochter heb ik ook aangestoken. Naast onze wekelijkse lessen gaan wij ook ieder jaar met

mijn leraar mee naar een Afrikaans land voor een muziekstage van drie weken. Mijn eerste Afrikaanse muziekkreis was in 2018. Ik had eigenlijk al eerder willen gaan, maar ik kon mijn moeder voor wie ik de mantelzorg op mij had genomen, niet alleen laten. Toen zij in 2018 op honderdjarige leeftijd overleed, was er niets meer dat mij kon tegenhouden. Probleem is wel dat de kaart van Afrika ieder jaar meer oranje en zelfs rood kleurt. Het plan is om deze winter naar Burkina Faso te gaan. Mijn leraar laat zich niet weerhouden door veiligheidsoverwegingen. Maar ik weet nog niet of ik het aandurf, een andere optie is om naar Senegal te gaan waar het nog redelijk rustig is.”

Omdat ik nog nooit van een balafoon had gehoord, nam Yvonne mij mee naar de zolderverdieping waar zij een aantal van deze Afrikaanse muziekinstrumenten had liggen. Het blijkt een soort xylofoon of marimba te zijn, gemaakt van hout en kalebassen.

Toen ik vroeg of ik je mocht interviewen, Yvonne, zei je dat dit dan het derde interview voor jou zou worden binnen een jaar... Ik ben nog steeds nieuwsgierig naar die vorige interviews.

“Ah! Dat waren interviews in *NRC* en *Het Parool* over mijn vrijwilligerswerk. Ik ben namelijk ‘fietsmaatje’. Dat wil zeggen dat ik samen met iemand die niet meer in staat is om zelfstandig te fietsen, fietstochtjes maak op een elektrisch ondersteunde duofiets.”

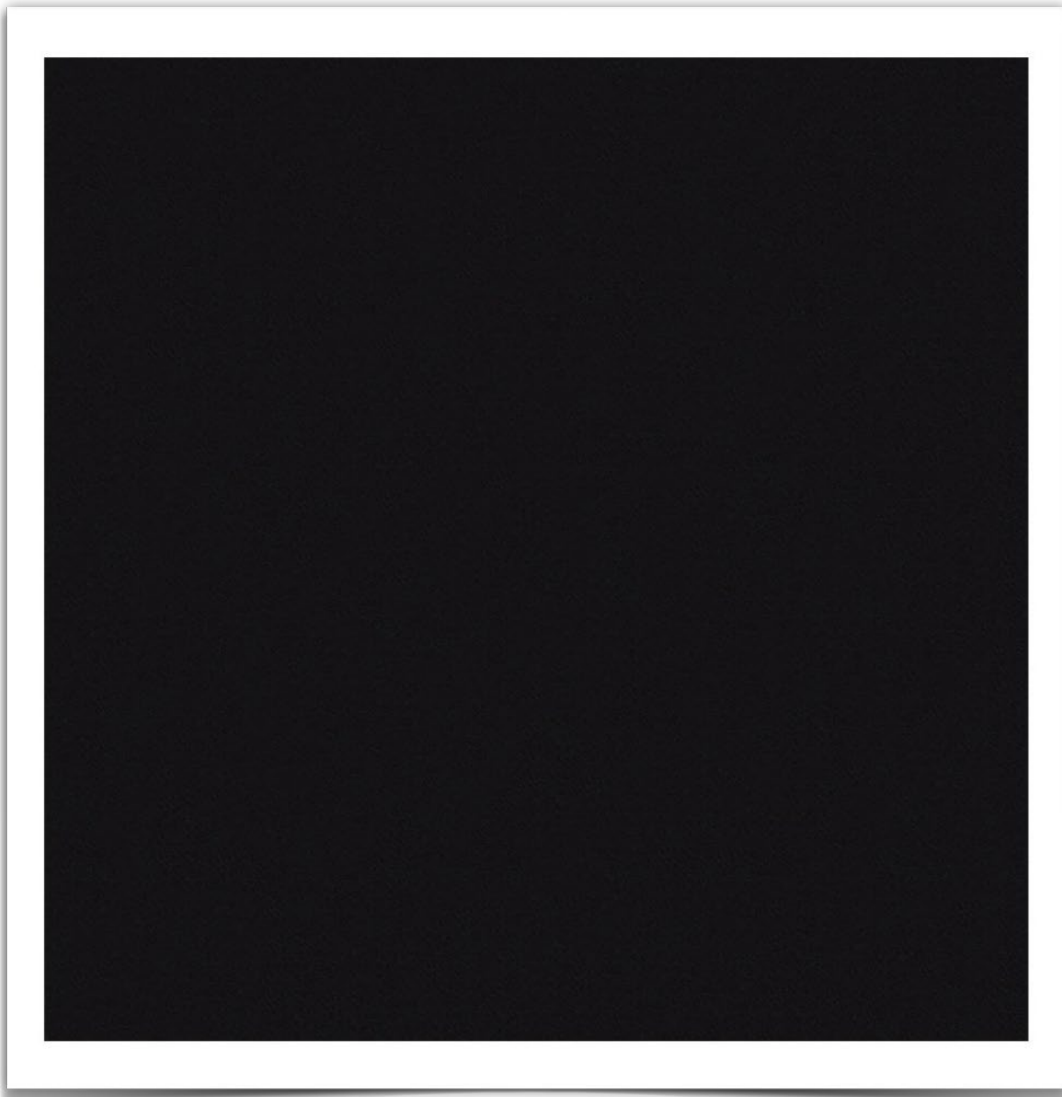
Ja, in het Amsterdamse bos en in de duinen bij Noordwijk zie ik de laatste tijd vaak die blauwe fietsen.

“Het is een relatief jonge organisatie die ongeveer 38 locaties in Nederland heeft waaronder Amstelveen. Naast muziek en schilderen (mijn andere hobby) houdt mijn fietsvrijwilligerswerk mij flink bezig: ik zit het hele jaar door twee à drie ochtenden per week op de duofiets. Ik zal je de interviews opsturen; dan kun je lezen hoe het is georganiseerd.”

Het interview was ten einde, maar ik liet mij met plezier overhalen om nog even een glas wijn te drinken. Wij haalden herinneringen op aan onze gezamenlijke tijd bij de afdeling Frans; aan collega’s van wie er velen niet meer zijn ... wat mij, met François Villon doet verzuchten: “Ach, waar is de sneeuw van weleer?” ■

Djembé en balafoon. In de balafoon is de naam van de maker en van Yvonne gegrift

Drie maanden geleden maakte het Nationaal Archief een zwart gat van een van de belangrijkste fotoarchieven van Nederland.

De Stichting SpaarnestadPhoto, gehuisvest vanaf 2008 met miljoenen foto's in het staatsarchief, moest ophouden te bestaan. Aan veertien productieve jaren - na het vertrek uit Haarlem, waar het archief van Uitgeverij De Spaarnestad, later onderdeel van de Geïllustreerde Pers/VNU zich tot dan toe bevond - kwam een abrupt einde. Ofschoon er in die jaren tienduizenden foto's kosteloos in het publieke domein konden worden gebruikt, bleef een belangrijk deel beschikbaar voor digitalisering en verkoop. Ook het fotopersbureau ANEFO en het persbureau ANP, die hun eigen fotoarchieven en die van fotobureau Hollandse Hoogte bij Spaarnestad hadden ondergebracht, moesten lijdzaam toezien dat de inkomsten voor fotografen fors daalden. In totaal werden zo'n 400.000 van deze foto's rechtenvrij gemaakt, ook voor commercieel gebruik. De Stichting kreeg wel de kans om met een

klein team de overgebleven twaalf miljoen foto's van het fysieke archief bij het Nationaal Archief te duiden en te digitaliseren. Maar het Nationaal Archief was op deze verdere archivering en bestudering van beeld net zo onvoorbereid als destijds, toen het de collectie historische kaarten kreeg toebedeeld. De huisvesting bij het Nationaal Archief was peperduur en de inkomsten slonken snel mede als gevolg van het gratis downloaden van beelden. Dat heeft de Stichting de das omgedaan. Intussen ging de directie van het Nationaal Archief tegen de zin van het eigen personeel over tot ontslag en deed zelf het licht uit voor de nog niet gedigitaliseerde collectie. In de jaren dat ik nog als docent visuele antropologie actief was aan de UvA, wisten studenten van universiteiten en kunstopleidingen de weg naar SpaarnestadPhoto in zowel Haarlem als Den Haag te vinden. Dat onderzoekers, auteurs, redacties van tijdschriften, kranten en andere media, om nog maar te zwijgen van musea, geen toegang meer hebben tot het culturele erfgoed van de fotografie wordt kennelijk op de koop toegenomen.

De Nederlandse Gebarentaal (NGT) is iets anders dan Nederlands met Gebaren (NmG)

Geen enkel woord, geen enkele zin, zelfs geen leesteken in dit verslag kan gebarentaal voor het voetlicht brengen. Een pen volstaat niet, wel een camera. En nog iets belangrijks: als iemand de eerste zin van dit verslag woord voor woord met gebaren 'voorleest' dan worden de 'toehoorders' nog niet 'toegesproken' in de Nederlandse Gebarentaal (NGT), maar in een Nederlands met gebaren, het NmG. Het NmG is in tegenstelling tot het NGT een systeemtaal, geen natuurlijke taal. Iemand kan de eerste zin van dit verslag zonder twijfel ook tolken in NGT. Het ziet er dan beslist anders uit. De dovensamenleving die met behulp van NmG de gesproken taal heeft geleerd, is dus tweetalig. NGT is een taal die zich gewoon als eerste taal ontwikkeld heeft. Een beginpunt laat zich niet aanwijzen. Net als de spreektaal is NGT niet op de tekentafel ontworpen. Talen ontstaan op een natuurlijke manier in de taalgemeenschap, benadrukt professor Anne Baker in haar lezing *Wat je altijd wilde weten over gebarentalen*. Zij plaatste de afbeelding van het gebaar 'weten' onder haar titel in de eerste dia van de powerpointpresentatie.

Poëzie van de gebarentaal

Om iets van een gedicht in NGT te vatten moet u dus niet alleen bij de lezing van Baker zelf zijn geweest en uw ogen de kost hebben gegeven. U moet ook een begin maken met het leren van een vreemde taal. Baker had het maar wat moeilijk om ons in te wijden in die vreemde taal. Ze moest telkens de microfoon, bedoeld voor de gesproken taal, wegleggen om ons vervolgens in NGT duidelijk te maken hoe die taal zich uit, dat wil zeggen eruitziet. Ze kon ons voordoen hoe mooi een gedicht kan zijn. We zagen de elegantie van de symmetrie en het rijm in de gebaren. Ze werden ondersteund door een variatie in lichaamshouding en gelaatsuitdruk-

king. De woordelijke poëzietekst getoond op de powerpointdia leerde ons dat slechts een paar gebaren van het gedicht iconiciteit bezaten; het gebaar beeldt het betreffende woord uit. Bijvoorbeeld het woord 'bloem': gevouwen handen openen zich zoals een bloem uit de knop komt of het woord 'slangen': armen kronkelen voort als 'slangen'. Onderzoek wijst uit dat de meeste gebaren (50-70%) niet iconisch zijn maar arbitrair. Daar

valt dus niets uit op te maken; men heeft het maar te leren.

De parallel tussen leren spreken en leren gebaren

Kinderen leren de taal van hun ouders. De leercurve van dove kinderen die hun eigen gebarentaal leren, is hetzelfde als van horende kinderen die hun eigen spreektaal leren. Baker wijst op een kleine afwijking. Er gaat wat meer tijd zitten in het oppakken van ▶

De volgorde van L1 verwerving		
Jaar;maand	Gesproken talen	Gebarentalen
0;9	Brabbelen	Brabbelen
0;9 – 1;0	Wijzen	Wijzeng
1;0 – 1;5	Eerste woorden	Eerste gebaren
1;6 – 1;11	Twee-woord combinaties	Twee-gebaar combinaties
2;0 – 2;5	Lexicale groei	Lexicale groei
2;6 – 2;11	Flectie op werkwoorden	Gebruik van classificers
3;0 – 3;5	Multi-woord combinaties	Eerste markering op werkwoorden; multi-gebaar combinaties
3;6 onwards	Complexe structuren	Complexe structuren
4 - 10	Narratieve structuren	Narratieve structuren

markeringen in gebaren (plaatsingsgebaren) die bij de werkwoordvorming worden gemaakt. Aan de andere kant, de gesproken taal is vooral lineair; de woorden en zinnen komen na elkaar. De gebarentaal daarentegen is voor een belangrijk deel simultaan. Gebaren met verschillende betekenissen kunnen gelijktijdig gemaakt worden waardoor de uitdrukkingssnelheid hoger ligt.

Dove kinderen groeien meestal op (in 95% van de gevallen) in horende families. Als de gebarentaal dan niet gebruikt wordt, betekent dit voor het dove kind automatisch een achterstand in de ontwikkeling. Dat gebruik van NGT cruciaal is hoeft geen betoog. Ook het belang van de studie en het vergaren van kennis ervan is inmiddels onbetwistbaar. Baker werd door het bestuur geïntroduceerd als “hoogleraar emerita verbonden aan de opleiding Taalwetenschap van de Faculteit der Geesteswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam en bijzonder hoogleraar aan Stellenbosch University in Zuid-Afrika, (...) onderscheiden vanwege haar onderzoek en haar inzet voor de dovengemeenschap. In het bijzonder heeft ze zich verdienstelijk gemaakt met haar inspanningen voor uniformering en erkenning van de Nederlandse Gebarentaal (NGT) door de Nederlandse overheid.”

Elke vraag bevat wel een misvatting
Baker heeft haar lezing opgebouwd door ons telkens een vraag voor te leggen, in het totaal zes. Het bleek dat de vragen evenzoveel misvattingen bevatten. Het antwoord is steeds ‘nee’: gebarentalen zijn niet internationaal; NGT is geen vertaling van het Nederlands; NGT is niet gelimiteerd (alles kan worden uitgedrukt); liplezen kan op geen enkele manier als vervanging dienen; scholen voor doven en slechthorenden hebben NGT niet uitgevonden. Maar één keer is het antwoord ‘ja’: NGT is een eerste taal. Baker onderbouwt elke vraag met onderzoeksgegevens en sprekende dat wil zeggen zeer toepasselijke video’s, zonder geluid. We moeten ons uiterste best doen om van de hoofd- en handgebaren chocola te maken. Onze vragen die na haar duidelijke antwoord meteen weer rijzen, weet Baker even helder te beantwoorden. Ja: er zijn variaties per regio, er zijn dialecten. Zeker: de verleden en toekomstige tijd zijn met gebaren uit te drukken. Dove kinderen kunnen geschreven boeken van gesproken talen lezen maar pas nadat ze die geleerd hebben; een NGT-verhalverteller leert van andere verhalenvertellers, het verhaal zit als NGT in zijn hoofd en niet te vergeten in zijn gestiek. Natuurlijk: politiek incorrecte gebaren gaan in de ban. Typische fouten in de gebaarde taal worden net

als in de gesproken taal opgemerkt en gecorrigeerd; typische constructies die we kennen van een vreemde taal zullen evengoed gevonden worden in een vreemde gebarentaal met analoge eigenaardige constructies. Het is voor een gebarentolk niet anders dan voor een talentolk. Hersenletsel leidt tot dezelfde gebaarstoornissen als spraakstoornissen. En ja: een Esperanto is geprobeerd maar is een stille dood gestorven; op congressen gebruikt men wel International Sign (IS). Naslagwerken bestaan wel maar zijn noodzakelijk heel uitvoerig en worden daardoor niet gebruikt, behalve in de wetenschap.

Kortom het bijwonen van deze lezing lijkt op een verblijf in een land waarvan je de taal niet kent. Gelukkig vinden we in Baker een fantastische reisleader die voor ons tolkt en het antwoord weet op al onze vragen. Tot slot vraagt ze ons om ambassadeur te worden van de gebarentalenwereld, in het bijzonder van NGT hier in Nederland, dat wil zeggen in den vreemde. Ze kan rekenen op onze instemming. En daarna staat, zoals op veel van de Nederlandse ambassades, in Vox-Pop voor ons de borrel met bitterballen klaar. ■

Een muzikale zoektocht in de Singelkerk

◆ Willem F. Korthals Altes

Op zondag 9 juni 2024 mochten de leden van de Kring UvA-senioren en hun introduc e(s) in de Singelkerk voor de zevende keer van een exclusief concert door het UvA-orkest J. Pzn Sweelinck genieten. De studenten hadden ditmaal ‘Wie ben ik?’ als thema gekozen. Zo werd het concert een muzikale zoektocht naar identiteit. Kringvoorzitter Kees Piena interpreteerde dit in zijn inleidend praatje voor zijn achterban als ‘Hoe ben ik?’ Hij memoreerde dat de leden van het orkest, opgericht in 1878 en daarmee het oudste nog bestaande symfonieorkest van Amsterdam, het altijd op bewonderenswaardige wijze weten op te brengen studie en musiceren op hoog niveau met elkaar te combineren. Het concert betekende meteen ook een mijlpaal, want na deze zomerserie draagt dirigent Konradin Herzog het stokje na acht jaar over. Terecht bedankte Piena de bevlogen dirigent voor zijn enorme inzet.

Hij had hem zelfs weleens op de bok zien springen. Zoals orkestvoorzitter Mia Lodder (“Ik ben voorzitter van dit prachtige orkest en ik speel tweede viool.”) in haar welkomstwoord beloofde, beeldde het orkest het thema ‘Wie ben ik?’ met drie composities uit de hoogromantiek op een bijzondere wijze uit. Als eerste kwam *Don Juan* van Richard Strauss (1864-1949) aan de beurt. Al in de openingsmaten zetten de jonge musici dit in 1890 geschreven werk stevig neer en dat geluid wisten ze met behulp van het volle instrumentarium en diverse solo’s (waaronder die van hoboïst en toekomstig voorzitter Jonas Niesten) op een fraaie manier vast te houden. De laatste passage van Strauss’ symfonisch gedicht kenmerkt zich door dezelfde mysterieuze en onheilspellende sfeer als waarmee het verhaal in de opera van Mozart eindigt. En zo blijft de vraag open wie Don Juan (of Don Giovanni) nu eigenlijk is, of was. ►

Nog onheilspellender was het volgende stuk: *Liederen en dansen van de dood* van Modeste Moesorgski (1839-1881), oorspronkelijk in 1877 voor zang en piano geschreven, maar in 1962 door Dmitri Sjostakovitsj voor zang en orkest bewerkt. Moesorgski, de meest Russische van alle componisten zag, toen hij midden dertig was, zijn einde naderen en gebruikte in een zoektocht naar zijn identiteit vier verhalen om het thema van de Dood uit te beelden. Eerst hielp de Dood een wanhopige moeder haar zieke kind met een kinderliedje in een – maar nu eeuwige – slaap te sussen. Vervolgens verleidde de Dood een tienermeisje dat aan een besmettelijke ziekte leed en omhelsde haar tot zij stierf. Als derde kwam een dronken boer in een sneeuwstorm terecht en hielp de Dood hem al dansend aan zijn einde. Tenslotte eiste de Dood al lachend de in een veldslag gestorven soldaten op en zorgde ervoor dat zij nooit meer zouden herrijzen. De jonge Oekraïense Nataliia Shumska zong deze vier liederen, staande midden in het orkest, op een indringende manier. Daarbij riepen de klank van muziek en taal herinneringen op aan Moesorgski's opera's *Chovansjtjina* en *Boris Godoenov*. Hoewel zij als sopraan te boek staat, wist Shumska met haar stem, die bijna meer op die van een alt leek, de donkere sfeer van de liederen voortreffelijk te verklanken. Het orkest leverde daaraan een fraaie bijdrage. De intimiteit van de Singelkerk zorgde voor een passende omgeving, eigenlijk beter dan de Grote Zaal van het Concertgebouw vier dagen later.

Na de pauze mocht het orkest vol aan de bak met de *Tweede Symfonie* van Sergej Rachmaninov (1873-1943). Deze – ook al Russische – componist werd door de vernederende ontvangst van zijn *Eerste Symfonie* ontmoedigd zich opnieuw aan zo'n werk te wijden. Maar hij zette zich na zijn verhuizing naar Dresden, zij het met frisse tegenzin, toch aan het componeren van een tweede symfonie. Gelukkig had de

De Oekraïense zangeres Nataliia Shumska

definitieve versie daarvan bij de première in 1908 groot succes. Het was een summum van hoogromantiek geworden. Het Sweelinckorkest kon zich daarmee op voorbeeldige wijze uitleven en zorgde daarmee voor een mooie kroon op het werk van zijn vertrekende dirigent. Terecht betrok Herzog de musici die een solorol hadden vervuld en alle instrumentgroepen afzonderlijk in het langdurige applaus.

De UvA-senioren zien al halsreikend naar het volgende concert uit. Met de nieuwe dirigent Jurjen Hempel (dirigent van onder meer het Jeugd Orkest Nederland en het Symfonieorkest Bellitoni) hebben zij heel wat om naar vooruit te kijken. En het 150-jarig bestaan van het UvA-orkest J. Pzn Sweelinck nadert met rasse schreden. ■

Dirigent Konradin Herzog neemt afscheid

Edith Hooge, foto UvA-website

Sinds 1 juni is professor Edith Hooge de nieuwe voorzitter van het College van Bestuur van de UvA. Zij is de opvolgster van Geert ten Dam. Ze studeerde en promoveerde aan onze universiteit bij Onderwijskunde. Ze komt naar de UvA in een roerige tijd vol studentenprotesten. Daarin moet ze haar weg zien te vinden en daarvoor gaat ze in gesprek met zoveel mogelijk betrokkenen. Ze wil de komende vier jaar vooral bereiken dat mensen elkaar kunnen vinden en samen goed kunnen werken aan onderwijs en onderzoek. Als onderwijskundige vindt ze het belangrijk dat studenten niet alleen op korte termijn kennis opdoen, maar dat ze zich ook breder en dieper ontwikkelen en zich al tijdens hun studie bezighouden met onderzoek en kennismaken met andere disciplines binnen de UvA. Ze vindt het ook belangrijk dat we ons verzetten tegen het anti-intellectuele klimaat dat momenteel in Den Haag heerst. De bezuinigingen zijn daar een gevolg van. Maar kennis en wetenschap zijn nodig voor een florierende samenleving, voor de economie en een goede internationale positie. Daarom is het kortzichtig hierop te bezuinigen.

VAN DE REDACTIE

↔ Jan Simons

Vooruitblikken naar een nog onbekende bestemming geeft ook vaak aanleiding tot achteruitkijken, zoals de hoofdpersoon van Rob van Essens roman *De Goede Zoon* (2018) doet, die als medewerker van het Amsterdams Stadsarchief voor deze aflevering van *de Uitdienstbode* in het leven geroepen lijkt. Archiven vormen een rode lijn in dit nummer. Het zwarte gat dat de nabije toekomst van het archief SpaarnestadPhoto symboliseert is voor John Kleinen aanleiding om stil te staan bij de geschiedenis en het belang van dit instituut. Het bezoek van de kring aan het Stadsarchief nodigt uit tot een vergelijking met het bezoek dat de kring tien jaar eerder aan dat archief bracht, en geeft Duco Hezemans een aanleiding om terug te kijken op zijn tijd dat hij in samenwerking met Menno Polak het archief van de Subfaculteit Scheikunde moest veiligstellen.

Vooruitblikkend op de viering van het 750-jarige bestaan van de stad Amsterdam kijkt Marian Schilder terug op hoe honderd jaar geleden de UvA betrokken was bij de tentoonstelling ter gelegenheid van de 600ste (eigenlijk de 601ste) verjaardag van de stad. Bij vooruit- en achteruitblikken vormt haast per definitie het hier-en-nu het uitgangspunt, en zo vraagt hoogleraar Arbeidsverhoudingen Paul de Beer zich af of de kloof tussen de hedendaagse generatie Z (geboren tussen 1995 en 2010) en de naoorlogse babyboomers wel zo groot is als vaak wordt beweerd. Ook kan men zich met Margot Taal afvragen of de ervaringen en problemen van het ouder worden zoals denkers uit de klassieke oudheid die formuleerden wel zover af staan van die van hedendaagse ouderen als het tijdsverschil van twee millennia suggereert? In een heel ander register roepen de recente pro-Palestina-acties op onze universiteit bij Menno Polak een aantal kritische vragen op die ongetwijfeld de *soixante-huitards* onder onze lezers achteraf ook wel eens over hun eigen activisme zullen hebben gesteld.

Ook dicht bij de actualiteit kijkt Willem F. Korthals Altes terug op het recente concert van het Sweelinckorkest, en neemt Anne Baker ons daarentegen mee in het niet-auditieve domein, dat van de gebarentaal. Henriette Ritter bespreekt met Yvonne Jacob langs welke avontuurlijke wegen de laatste uiteindelijk bij het secretariaat van de Afdelingen Frans en Spaans van de UvA belandde. De redactie kijkt inmiddels weer vooruit naar de volgende aflevering van *de Uitdienstbode*.

ACTIVITEITENAGENDA

DINSDAG 27 AUGUSTUS

EXCURSIE
(WAARNAARTOE NOG NIET BEKEND)

WOENSDAG 18 SEPTEMBER

(ONDER VOORBEHOUD): LEZING

WOENSDAG 16 OKTOBER:

LEZING LUCIA TALAMINI

WOENSDAG 20 NOVEMBER:

LEZING GEERT TEN DAM

WOENSDAG 18 DECEMBER:

KERSTLUNCH

HOOFDREDACTEUR a.i.:

Agnes Schreiner

Eindredacteur:

Madzy Koudstaal

Redactieleden:

Menno Polak, Henriette Ritter,
Jan Simons

Fotografie:

Madzy Koudstaal,
tenzij anders vermeld

ONTWERP & LAY-OUT:

Liek van den Braak,
Lont - Grafisch werk

Vragen of opmerkingen?

Stuur een e-mail naar:
uva.uitdienstbode@gmail.com

COLOFON